

SERGIJUS STANIŠKIS-LITAS, VILTIS

1900 02 10–1953 02 03

Įgaliotinis ryšiams su Vakarais Juozas Lukša-Skirmantas, Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Kęstučio tėvūnijos vadas Vitas Garmutas-Pavasaris, Dzūkų rinktinės vadas Vincas Daunoras-Ungurys. Apie 1951 m.
Iš Genocido aukų muziejaus fondų

Atminimo lenta 1953 m. vasario 3 d. Prienų r. miške žuvusiam LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotojui, Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vadui, partizanų majorui Sergijui Staniškiui-Litui, Vilčiai atminti. Dalies muziejaus pastato ir atminimo lentos vaizdas. Prienų r. Prienų m. Martišiaus g. 9. Prienų krašto muziejus. Aut. skulptorius J. Jagėla, architektė V. Moliėnė. Įrengta 1999 m. rugsėjo 17 d. J. Paršeliūno nuotr., 2010 m.

Sergijus Staniškis gimė 1900 m. vasario 10 d. Marijampolės aps. Padovinio vls. Geležinių k. pasiturinčių ūkininkų šeimoje. Baigė Liudvinavo pradžios mokyklą, keturias Marijampolės gimnazijos klases. 1920 m. spalio 25 d. priimtas į Lietuvos kariuomenę, tarnavo eiliniu Karo mokykloje, nuo 1921 m. kovo 9 d. – 12-ajame pėstininkų Kauno pulke. 1921 m. lapkričio 12 d. priimtas į Karo mokyklą. 1923 m. sausio 9–20 d. būdamas kariūnas dalyvavo Klaipėdos sukilime, buvo apdovanotas medaliu, kurį gavo Karo mokyklos baigimo (1923 m. spalio 15 d.) proga. Baigus mokyklą jam suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis. Paskirtas 2-ojo ulonų pulko 4-ojo eskadrono Vilkaviškyje jaunesniuju karininku. Gabus karininkas sparčiai kilo tarnybos laiptais. 1928 m. vasario 16 d. pakeltas į vyr. leitenantus. 1935 m. spalio 15 d. perkeltas į 1-ąjį husarų pulką, dislokuotą Kaune, 4-ojo eskadrono vadu. Tų pačių metų lapkričio 23 d. pakeltas į kapitonus. Mėgo jį bičiuliai ir valdiniai, nepeikė viršininkai.

Pirmosios sovietų okupacijos metu 1940 m. spalio 17 d. atleistas iš karo tarnybos kaip nepatikimas persikėlė gyventi į savo ūkį, buvusį Kauno aps. Lapių vls. Šatijų k. 1941 m. birželio 14 d. pabėgo nuo trėmimo. Kiek žinoma iš brolio Antano Staniškio pasakojimų, Sergijus politinėje veikloje vokiečių okupacijos metais nedalyvavo, nors domėjosi pogrindžio spauda, buvo informuotas apie VLIK'o planus. Jo ūkyje 1942–1943 m. slapstėsi gestapo ieškoma giminaitė – aktyvi rezistentė. Jis nuolat klausėsi radijo pranešimų iš užsienio, sekė karo veiksmų eigą visame pasaulyje. Nepasitikėjo vokiečiais, piktinosi jų brutalumu, ypač žydų žudynėmis. Artėjantis frontas vertė kiekvieną rūpintis savo saugumu. Kariškiui bėglio kelias reiškė negarbingą pasitraukimą iš kovos lauko, priesaikos Tėvynei sulaužymą. S. Staniškis buvo tvirtai apsisprendęs tarnauti Lietuvai.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, 1945 m. vasario mėn. apsigyveno Marijampolės aps. Padovinio vls. Bevardiškių k. pas brolių Kazimierą. Slapstėsi Buktos miške ir Žuvinto paliose. Čia subūrė pirmuosius partizanus ir jiems vadovavo 1945 m. rugpjūčio 6–15 d. Buktos pelkių ir Žuvinto ežero rajone vykusiose kautynėse. 1945 m. S. Staniškis paskirtas A (vėliau – Dainavos) apygardos vadu. 1946-ųjų sausio mėn. susijungus Tauro ir Dainavos apygardoms ir įsteigus Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų (PLP) sritį, 1946 m. balandžio 9 d. buvo paskirtas srities štabo Operatyvinio skyriaus viršininku, liepos mėn. – štabo viršininku. Būdamas juo, labai sunkiomis sąlygomis parengė naujus mobilizacijos nurodymus. 1946 m. balandžio 23 d. dalyvavo Punios šile priimant Lietuvos partizanų vadų deklaraciją ir ją pasirašė. 1947 m. rugsėjo mėn. paskirtas Dainavos apygardos štabo viršininku, o gruodį – šios apygardos Dzūkų rinktinės vadu. 1949 m. gegužės 19 d. Dainavos apygardos vadų sąskrydyje išrinktas į Vyriausiąją vadovybę, tapo Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) tarybos nariu.

1950 m. sausio 19 d. iš A. Ramanausko-Vanago perėmė PLP srities vado pareigas, kurias ėjo iki žūties. Nuo 1950 m. birželio mėn. pagal LLKS statutą skyrė ir tvirtino apygardų vadus. 1951 m. parengė LLKS drausmės statuto projektą. Iki 1952 m. vasaros dar kontroliavo padėtį srityje, per Tauro apygardą palaikė ryšius su Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų srities vadovybe, gaudavo korespondenciją iš LLKS vadovybės. 1952 m. sausio 29 d. LLKS tarybos prezidiumo pirmininkas J. Žemaitis-Vytautas paskyrė S. Staniškį savo antruoju pavaduotoju. Vėliau dėl MGB agentų veiklos nutrūko ryšiai ne tik su LLKS vadovybe, bet ir srities viduje.

1952 m. pavasarį MGB smogė dar vieną smūgį. 1952 m. gegužės mėn. sovietinis saugumas įkūrė legendinį Dainavos apygardos štabą, inscenuodamas Dainavos apygardos Kazimieraičio ir Šarūno rinktinių vadų sąskrydį, kuriame dalyvavo saugumiečių suimti partizanų vadai, jų agentai. Šiame sąskrydyje paskelbta, kad Vincas Daunoras-Ungurys atleidžiamas iš laikinai einančio Dainavos apygardos vado pareigų ir jo vieton skiriamas Juozas Karpavičius-Medelis. Protokolai buvo nusiųsti PLP srities vadui S. Staniškiui ir V. Daunorui-Unguriui. Provokacija buvo sėkminga. 1952 m. rugpjūčio 30 d. S. Staniškis šį paskyrimą patvirtino. Taip nustojo egzistuoti Dainavos apygardos vadovybė.

1952 m. sunaikinus Aido būrį, S. Staniškis liko ne tik be ryšių, bet ir be apsaugos. Suimtas ir užverbuotas Dainavos apygardos štabo pareigūnas parodė emgėbistams S. Staniškio bunkerį, įrengtą Prienų šile ties Naravų k.

1953 m. vasario 3 d. MGB kariuomenė trimis žiedais apsupo bunkerį ir pareikalavo pasiduoti. S. Staniškis sunaikino visus dokumentus, ryšių aparatūrą, supjaustė savo batus ir gyvas nepasidavė – nusišovė. Žuvusiojo palaikai buvo nuvežti į MGB Kauno r. skyrių. Net visko matę čekistai stebėjosi bunkerio konstrukcija. Tik žmogus, gerai išmanantis karo inžineriją, gal dar nepamiršęs jaunystėje įvaldytų skautybės pagrindų, galėjo vidurmiškio glūdumoje taip sumaniai įrengti dviejų aukštų bunkerį.

Devynierius metus partizanauti S. Staniškis sugebėjo tik dėl sumanios konspiracijos: ryžtingai nutraukė ryšius su šeima ir giminėmis, pakeitė išvaizdą – atrodė panašus į pagyvenusį ūkininką, nešiojo tik civilius drabužius, ūsus. Net septynerius metus čekistai nesugebėjo nustatyti jo tapatybės. Partizanai ir gyventojai jį vadino Tėvuku.

1997 m. gruodžio 22 d. S. Staniškiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos Prezidento 1998 m. gegužės 19 d. dekretu jis apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius) ir suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

Parengė Rūta Trimonienė

Pietų Lietuvos srities partizanų vadai. Iš kairės: Pietų Lietuvos srities vadas Sergijus Staniškis-Litas, Viltis, LLKS